

Vitus Bering – en af Danmarks store Polarforskere

Af Jørgen Taagholt, Dansk Polarcenter

Det store Jumbo-fly duver let i vindstødene. Det er snart jul. Nogle er på vej hjem til Japan for at fejre jul, andre vil holde juleferie i Asien. Nogle har sovet, andre set på filmen, der nu er færdig, og nu hvor gardinerne bliver rullet op, og det klare solskin står lavt ind gennem vinduerne, serveres drinks før middagen. Kun få har vinduesplads, og endnu færre benytter sig af muligheden for at se ned på det landskab, der ca. 12 km nede passerer forbi: et stormomsust hav. Enkelte udnytter muligheden for at få øje på øen Attu i øgruppen Near Islands i det allervestligste Aleutterne. Her ændrer det store rutefly svagt kursen, og kort efter høres kaptajnen annoncere, at nu passeres datolinjen. Efter turen fra Europa over den højarktiske del af Grønland og mellemlanding i Anchorage forlader man nu Amerika og er over Asien på vej til Tokyo. Det hele tages som en selvfølge, de behagelige varme omgivelser, den gode mad, og den sikre, hurtige og komfortable transport med omkring 1000 km i timen. Ingen stirrer efter den lille sibiriske ø Ostrov Beringa

ca. midtvejs mellem flyet og den sovjetiske Kamchatka halvø.

Dramatiske begivenheder i 1741

I november-december 1741, altså for 250 år siden udspandt der sig meget dramatiske begivenheder på den lille ubeboede ø. Som et led i den store russiske polarekspedition 1724-43 arbejdede to ekspeditionsskibe St. Peter og St. Paul med kortlægningsopgaver ved Alaska-halvøen og Aleutterne. Da mandskabet led af mangelsygdomme som skørbug gik den tyske skibslæge ombord på St. Peter, naturforskeren Georg Wilhelm Steller i land på en lille ø sydøst for Anchorage for at samle planter, der kunne bruges mod skørbug. Sygdom plagede dog fortsat besætningerne, bl.a. fordi kun få fulgte Stellers anvisninger. Skibene blev stormslået og drev flere måneder rundt, indtil St. Peter til sidst blev forankret ved østsiden af en lille ubeboet ø i øgruppen Komandorskij, hvor skibet til sidst af stormen i november 1741 blev kastet op på stranden, det eneste stykke strand på den ellers klippe-

fyldte kyst. Mandskabet gravede sig huller i jorden og levede af kød fra havodder, sæl og strandede hvaler, men plagedes fortsat af sygdomme, der bortrev 31 mand af besætningen, heriblandt danskeren Vitus Bering.

Vitus Bering er født i Horsens i 1681 og berømt for sine store opdagelsesekspeditioner til det nordøstligste Sibirien, Beringsstrædet og Alaska fra 1725 til sin død den 19. december 1741 i en primitiv hytte på den lille ø, der nu bærer hans navn.*

Fra Horsens til St. Petersburg

Vitus Jonassen er født i Horsens sommeren 1681. I hans mors slægt Bering fandtes flere jurister og præster, og hans mor havde en farbror med navnet Vitus Pedersen Bering, der var en kendt og anset kongelig histograf.

Som ganske ung stak den unge knøs til søs idet han antog navnet Vitus Jonassen Bering, og efter langvejstogter blandt andet til Indien gjorde han blot 22 år gammel i Amsterdam bekendtskab med en anden skandinav, den russiske viceadmiral Cornelius Cruys, der var norsk født i Stavanger. Cruys var stærkt involveret i opbygningen af en russisk flåde, og bekendtskabet medførte, at Vitus Bering i 1703 indtrådte i den nyetablerede russiske marine. Her gjorde han hurtigt karriere, i 1707 udnævnt til løjtnant,

i 1710 til kaptajnløjtnant, i 1714 til kaptajn af 4. og i 1720 af 2. grad. Men der var mange intriger ved hoffet og Bering fik også – som fremmedarbejder – mange fjender i admiralitetet.

Under en rundrejse i Europa besøgte den russiske Zar Peter den Store i 1715 det Franske Akademi, der fremførte forslag om en ekspedition til det østligste Sibirien bl. a. for at få undersøgt om Asien og Amerika var landfaste. Hjemme i Rusland gik Zaren igang med at »europæisere« Rusland, han flyttede hovedstaden fra Moskva til St. Petersburg (Leningrad), gjorde forberedelse til at oprette Det russiske Videnskabernes Akademi, og udtænkte planer for en ekspedition til Sibirien for at få fastlagt, evt. udvidet grænserne for sit store rige. Den 12. september 1724 formulerede han denne kortlægningsopgave således: Man skulle finde folk, der var vendt tilbage fra Sibirien, der med deres informationer kunne bidrage til kortlægningen. Man skulle finde officerer i flåden, der ville egne sig til ekspeditioner til Sibirien og Kamchatka. Man skulle finde skibskonstruktører, der i Østsibirien kunne bygge ekspeditionsskibe. Nødvendigt skibsudstyr, våben og ammunition skulle sendes med mandskabet til Sibirien.

Vitus Bering, der havde gjort en hæderfuld indsats under Den store nordiske Krig (1700–1721), og i august 1724 var udnævnt til Kaptajn af første grad, blev nu af Zar Peter den Store udnævnt til chef for denne første Kamchatkaekspedition, der havde til opgave at undersøge, om Asien og Amerika var landfaste nord for Stillehavet.

* Ifølge de gamle russiske beretninger døde Vitus Bering efter den julianske kalender den 8. december 1741. I denne artikel er alle datoer ændret med 11 dage til vor gregorianske kalender, der blev indført i Danmark i 1700, men først i 1918 i Rusland. Ifølge vor kalender døde Vitus Bering den 19. december 1741.

J. T.

Admiralitetet i Leningrad. St. Petersburg blev grundlagt i 1703, og straks påbegyndtes opførelsen af Admiralitetet ved siden af Vinterpaladset ved Nevafloden, der løber gennem St. Petersburg. Gennem adskillige år har Vitus Bering således haft sin gang her. Den nuværende hovedbygning stammer fra 1806.
Foto: Jørgen Taagholt, 1989.

8.000 km rejse tværs gennem Rusland.

– Første Etape 1725

Med beslutningen truffet i Sankt Petersburg ved nytårstide 1724/25 forestod der nu Vitus Bering en vanskelig opgave. Han skulle først med mandskab og udstyr foretage en ca. 8.000 km lang færd over land fra Østersøen tværs gennem Europa og Asien til det Okhotske Hav ved Stillehavet.

Som næstkommanderende valgtes danskeren Martin Spanberg, født 1698 i Jerne ved Esbjerg og russeren Aleksej Chirikov, begge som løjtnanter, og russeren Peter Chaplin som underløjtnant.

Den 4. februar 1725 startede fortroppen

omfattende 26 mand og 24 belæssede hestetrukne slæder rejsen fra St. Petersburg mod Østsibirien, men først den 16. februar modtog Vitus Bering selve rejseordren, hvorefter han samme dag sammen med Spanberg og nogle få andre rejste af sted for at indhente fortroppen.

Rejseruten fulgte, når det var muligt, de store vandveje som udgøres af de mægtigste russiske floder og bifloder. Ruten gik ifølge admiralitetets ordre fra St. Petersburg ad en velkendt rejserute til Solkamsk ved Uralbjergene. Denne bjergkæde danner over en strækning på ca. 2.400 km den geografiske skillelinie

mellem Europa og Asien. Bjergene er stærkt eroderede, så bjergryggen på nær enkelte bjergtoppe på op mod 2.000 m blot er omkring 7-800 m høj. Efter passage af Ural nåede Bering og hans mandskab ned på den Vestsibiriske slette ved Verkhoturje, der ligger ved floden Tura og videre ned ad denne til Tyumen og derefter videre langs floden Tobol til Tobolsk, hvor Bering og Spanberg blev forenet med fortroppen under ledelse af Chirikov og Chaplin den 27. marts 1725. Denne del af turen, i alt ca. 2.300 km i luftlinie, blev altså gennemført som en vinterrejse på under 6 uger.

Den vestsibiriske slette udgør jordklodens største sammenhængende lavlandsområde. Den strækker sig fra Ural i vest til Jenisejfloden i øst, og fra de Kazahske bakker i syd til Polhavet i nord, et areal på ca. 2.6 mio. km², altså noget større end Grønland, men med højder i de sydligste områder på blot 200 m over havet, og med terrænet svagt faldende over den ca. 2.000 km strækning ud til havet. Det var dette uhyre lavlandsområde med store stepper, sumpet tundra gennemstrømmet af nogle af jordens største floder, frosset fra oktober til hen i maj, Vitus Bering og hans mandskab nu skulle gennemrejse med alt deres tunge gods.

Først afventede man i Tobolsk forårets komme og dermed isens opbrud. 26. maj forlod holdet Tobolsk ombord på 4 tømmerflåder og 7 både. Turen gik nedad bifloden Irtyš nordpå til Samarovsk ved Ob og herfra østpå op ad Ob til Surgut og Narym. Floden Ob har en længde på ca. 5.400 km, og er på sit løb

gennem steppe og tundra mange kilometer bred omgivet af våde enge, der i sommerperioden hærages af store mygesværme. Ved bifloden Ket ændres kursen, så rejsen derefter gik stik østpå ad floden Ket, så langt den var sejlbar, og derefter over land ned til Jenisej, en anden af Sibiriens store floder, omkring 4.100 km lang.

Den store vestsibiriske slette var nu passeret, og forude lå det 8-900 m høje centralsibiriske plateau, der optager landområdet mellem floderne Jenisej og Lena.

Berings færd fortsatte herefter ned ad Jenisej nordpå til bifloden Angara, også benævnt Øvre Tunguska. Turen op ad den klippefyldte Angara flod, snart med en rivende strøm, snart med lavvandede bredninger, var meget krævende, men fortsættelsen op ad bifloden Ilim øst på op til byen Ilimsk var endnu værre. Ja man måtte opgive at få de store tunge både op ad den rivende, klippefyldte flod. Bering måtte fra Ilimsk rekvirere mindre både, hvormed han kun med besvær nåede frem til Ilimsk, inden vinteren satte ind og tvang ham til at overvintre, ca. 4.500 km i luftlinie fra St. Petersburg.

Vitus Bering, danskeren fra Horsens, havde nu i løbet af året 1725 med sit mandskab og tungt gods omfattende skibsudstyr incl. kanoner og ammunition gennemrejt en strækning på over 5.000 km af europæisk og asiatisk Rusland, en bedrift, der nødvendigvis måtte stå respekt om.

I vinterens løb foretog han med Spanberg en rejse med hest og slæde til det nærliggende Irkutsk ved Angara

Billede af Vitus Bering efter gammelt maleri.

floden, nær dennes udspring fra Baykalsøen, der med sine 31.500 km² er en af verdens største søer (med et areal på ca. 3/4 af Danmarks). Guvernøren i Irkutsk Mikaelo Izmailov havde tidligere været guvernør i Sibiriens provinshovedstad Jakutsk ved Lenafloden, og Bering håbede hos ham at kunne samle information om mulighederne for den videre rejse østpå fra Jakutsk ud i det ret ukendte Østsibirien.

Anden etape –

De resterende 2.500 km rejse i 1726–27

Var rejsen i 1725 gået rimelig let, forestod der nu Bering og hans mandskab en

streng tur de resterende ca. 2.500 km til Stillehavet.

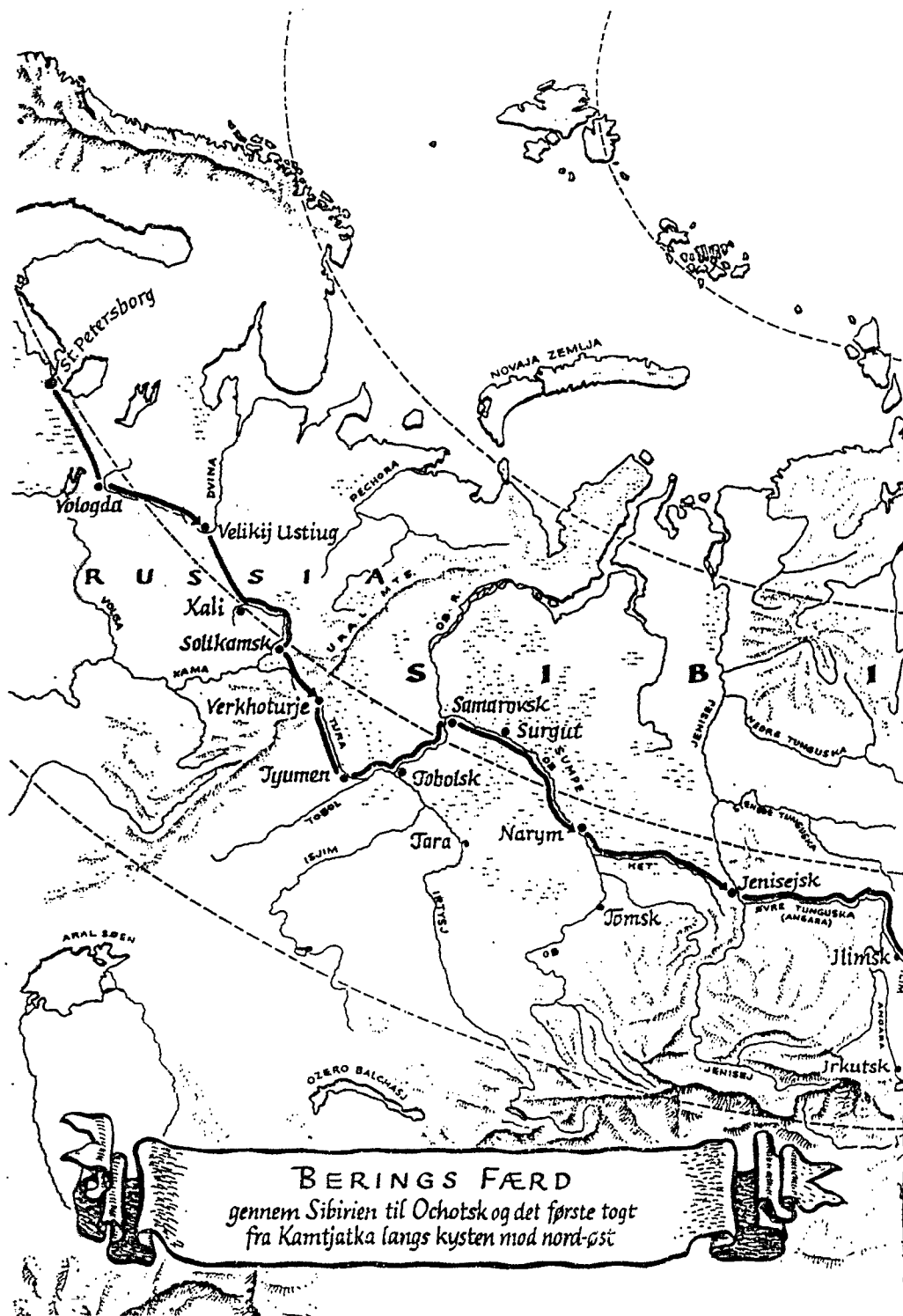
Spanberg blev med håndværkere og soldater afsendt som fortropp over land til Ust-Kut, hvor bifloden Kut løber ud i Lena. Her blev nu fældet tømmer og bygget 15 pramme (ca. 15 m lange og 4 m brede) og 14 både. Den 19. maj 1726 afsejlede første gruppe ad den store Lena flod (i alt 4.400 km lang), og i slutningen af juni var hele ekspeditionen samlet i den østsibiriske hovedstad Jakutsk, en by der talte i alt ca. 300 huse.

Det østsibiriske højland, der strækker sig fra Lenafloden i vest til Stillehavet i øst, er overvejende uvejsomt vildt bjerglandskab med op til 3.000 m høje tinder, enkelte højlandsplateauer og kun lavland og tundra i nord mellem floderne Jana og Kolyma.

Her i Jakutsk gik Bering og hans officerer så i gang med at forberede den sidste og vanskeligste etape af rejsen tværs over det store kontinent. Frem til slutningen af august var man travlt optaget af forberedelserne, bl.a. at skaffe 600 heste, få syet 2.000 lædersække til mel, og meget andet udstyr nødvendigt for den videre færd.

18. juli startede Løjtnant Spanberg flodtransporten med 13 tømmerflåder, 204 mand og det tungeste materiel nedad floden Lena nordpå til bifloden Aldan, for at fortsætte østpå op ad denne til bifloderne Maja og Øvre Judoma, og derfra over en vild bjergryg ned til floden Urak, der løber ud i Okhotskehavet/Stillehavet.

Landtransporten omfattende mere end 800 heste afsendtes i flere hold. Bering selv brød op den 27. august med

Kort over ruten på første etape 1725.

200 heste og nåede efter en farlig og anstrengende færd frem til Okhotsk på blot 45 dage, men først i slutningen af oktober samledes landtransporterne i Okhotsk. Den ca. 800 km rejse blev gennemført med heste- eller mandskabs-trukne tunge slæder, dels i kamp med dyb sne i det bjergrige terræn, der var gennemskåret af dybe kløfter med rivende strømme, dels gennem store uvejsomme skove eller sumpede tundrastrækninger, der kostede mange af hestene livet. De omkom af sult og overanstrengelse. Men Berings hold gennemførte trods de barske naturforhold og nåede frem til Okhotsk, en meget lille by med blot 11 huse og ingen faciliteter til Bering og hans mandskab. Derimod havde fortroppen under ledelse af løjtnant Peter Chaplin nået at fælde træer, skære tømmer og igangsætte byggeriet af første ekspeditionsskib, der allerede stod på stabelen.

Udover fortsættelse af skibsbyggeriet kom der nu gang i det strengt nødvendige byggeri for at skaffe indkvartering til det udslidte, sultne og forfrosne mandskab. Først midt i december lykkedes det at få alle mand i hus.

Meget værre stod det imidlertid til med Spanberg og hans folk. De overraskedes af tidlig vinter højt oppe ad floden Judoma med ekstrem streng frost. Man måtte efterlade det meste af udstyret med et lille vagtmandskab på 6 under en styrmands kommando. Til fods og med håndtrukne slæder søgte man at kæmpe sig vej frem og over bjergkæden. Grundet voldsomt snefald måtte man 15. november efterlade slæderne, og gennem de følgende uger kæmpede

mandskabet mod døden, overnattede svøbt i skind i snedriverne, og undgik antagelig kun sultedøden, da man tilfældigt stødte på spor efter Berings landholds færd, og fandt føde i kadavrene fra de omkomne heste og efterladte laster indeholdende spiseligt gods.

Den 17. januar nåede Spanberg langt om længe Okhotsk takket være en hjælpeekspedition udsendt af Bering. Flere gange i løbet af vinteren måtte udsendte ekspeditioner afhente efterladt gods og personel, og først i løbet af sommeren 1727 var hele gruppen samlet i Okhotsk, der på den tid var provinshovedstad i Kamchatka.

Ekspeditionsskibene Fortune & St. Gabriel

Det ekspeditionsskib man var i gang med at bygge, blev nu med det ankomne gods udstyret som en galease, og den 19. juni 1727 blev skibet navngivet Fortuna og søsat. Man startede nu overførsel af mandskab og gods til den store Østsibiriske halvø, vi i dag benævner Kamchatka, hvor Berings mål var Bolshajaflodens munding. Herfra ville Bering i overensstemmelse med sin rejseordre via floden Bolshaja (den store) og dens biflod Byistraja (den rivende) over land trænge frem til Kamchatkafloden, ved hvis munding ved Stillehavet Berings endelige ekspeditionsvirksomhed langt om længe kunne tage sin begyndelse.

Den 12. juli og 30. august 1727 afsejlede Spanberg med Fortuna med mandskab og gods fra Okhotsk til Bolshaja, og den 15. september påbegyndtes sidste rejsetape tværs over Kamchatka til Stillehavet, hvor gruppen endelig blev sam-

let i marts 1728 efter mere end 3 års rejse.

Vitus Bering fik nu atter sat gang i skibsbyggeriet, denne gang af skibet St. Gabriel. Samtidig måtte man i gang med at skaffe lokal proviant i form af fiskeolie, tørret fisk, destillering af plantesaft til spiritus, alt til et års skibstogt. Det var således et alsidigt arbejde, Bering måtte forestå, og i litteraturen (Dr. Campbell i »Harris Collection of Voyages«, London 1748) anføres »at en mere egnet Personlighed ikke let kunne være fundet, ingen Møje og ingen Fare skræmmede ham; med uendelig Flid og næsten utrolig Tålmodighed overvandt han de Vanskeligheder, som for enhver anden vilde have syntes uovervindelige«.

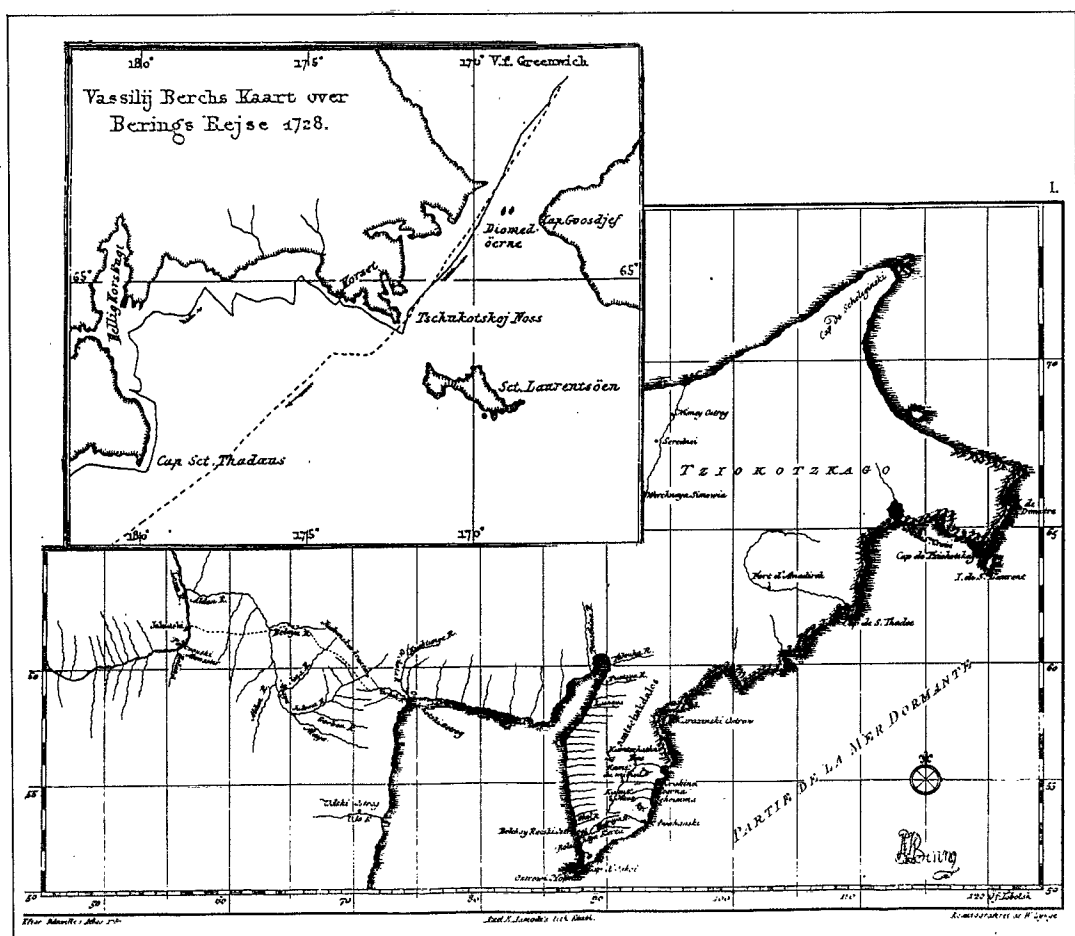
Sømanden Vitus Bering fik nu endelig atter kommandoen over et skib. Den 24. juli 1728 satte Gabriel sejl og kurs nordover. Ombord var 44 mand: 1 kaptajn, 6 officerer, 8 matroser, 7 håndværkere, 2 tolke og 20 soldater. St. Gabriel fulgte under det meste af togtet kysten, sædvanligvis med land i sigte. Den 7. august passeredes i ca. 3 mils afstand Kap St. Thadæus, og der rapporteredes, at havet syntes levende af hvaler, sæler, søløver og delfiner. Efter passage af Anadyrflodens munding gik ruten mod nord over Anadyrbugten på ca. 64° N til Hellig Kors Bugten, og derefter langs kysten stik øst på. Baseret på oplysninger fra lokale stammer fortsatte Bering sin færd med St. Gabriel nordpå og 20. august passeredes forbjerget Tschukotskoj.

Den 22. august øst for forbjerget observeredes den store ø, der mellem 63°

og 64° N ligger på tværs af Beringsstrædet. Han navngav øen efter sin skytshelgen St. Laurentius. I dag bærer den amerikanske ø navnet St. Lawrence Island.

Den 24. august logførtes frisk vind og svagt overskyet, 25. august stille vejr, overskyet, 26. august svag vind, overskyet, man sejler fortsat med landsigte og ser mange hvaler. Den 27. august fortsat stille vejr og overskyet, kysten viger mod vest, mens Bering uden landkending sejler mod nordøst og kl. 3 eftermiddag, beslutter Vitus Bering at vende om fra denne rejsens nordligste position, som bestemtes til ca. 67,15° N. Han mente, han hermed havde fastslået, at Asien og Nordamerika ikke var landfaste, men han opnåede ikke på denne tur at få det nordamerikanske fastland – Alaska i sigte. Var hans positionsbestemmelse korrekt, var han med 67,15° N i Chukshi-Havet nord for Beringsstrædet, på en bredde der svarer til Holsteinsborg i Grønland. Den 28. august passeredes for sydgående – i stærk vind og med stor fart – strædets smalleste passage, men sigtbarheden gav ikke Bering mulighed for at iagttage Alaskas fjelde blot 40 km borte, men derimod en lille ø i strædet, som de efter dagens helgen kaldte St. Diomedé, en af Diomedéerne, der ligger midt i strædet.

Den 31. august kom Bering i kontakt med ca. 40 folk fra Chukchi, der sejlede ud til St. Gabriel i 4 kanoer. De bragte de søfarende fersk vand, kød, fisk, ræveskind og hvalrostand, som Bering købte for flint, nåle og jern. De oplyste, at de over land på rensdyrjagt ofte kom helt til Kolyma Floden. Dette bestyrkede Vitus Bering i hans antagelse, at han, hvis

Kort over sejladsen op gennem Beringstrædet i 1728.

han fortsatte langs kysten, ville kunne nå Kolymas munding ud i Polhavet. Grundet tidspunktet foretrak Vitus Bering at sejle sydpå, inden vinterens is ville forhindre ham, og den 13. september mødtes St. Gabriel og Fortuna ved Kamchatkaflodens munding med rimeligt gode naturlige forankringsmuligheder.

Her overvintrede Bering fra september 1728 til juni 29, beskæftiget med udarbejdelse af rapporter og kort over det gennemførte togt. Han gav havet,

han havde besejlet, navnet La Mer Dormante (Det sovende Hav). Et hav Bering 13 år senere skulle lære at kende fra en helt anden og uvenlig side. Den 17. juni 1729 sejlede Bering igen ud øst på med St. Gabriel, men grundet vejrforholdene returnerede skibet og kortlagde Kamchatkas sydligste kyststrækninger, de nordlige Kuriller og Kamchatkastrækningen nordpå til Bolsjeretsk.

Hjemrejsen til St. Petersburg

25. juli 1729 efterlod Bering skibet For-

tuna med besætning og udstyr og begav sig selv via Okhotsk på den lange rejse tværs gennem Sibirien og Rusland tilbage til St. Petersborg, som han nåede 12. marts 1730. Men på trods af Vitus Berings imponerende indsats blev hans resultater ikke anerkendt af Videnskaberne Akademi og de administrative autoriteter i St. Petersborg.

Information om Vitus Berings opdagelser nåede også Danmark. I *Kjøbenhavns Nye Tidende* fra 20. April 1730 står således at læse: »Bering har befundet, at der virkelig findes en Nordost-Passage, saa at ud af Lena-floden, saafremt man ej maatte blive forhindret af Isen i Norden, kan man komme til Skibs til Kamchatka og derfra til Japan, China og Øst-Indien«.

Den store nordiske ekspedition 1733–43

Blot to måneder efter sin tilbagekomst til familien indgav Bering et oplæg til Admiralitetet, dels et forslag til forbedring af den administrative forvaltning i Østsibirien, dels et ideoplæg til en ny ekspedition, for kortlægning af det nordøstlige Asien, men træt af de evindelige intriger tog Bering i januar 1732 orlov, men hans oplæg var ikke glemt.

Den 28. april 1732 udnævntes Vitus Bering til kommandørkaptajn og Chirikov og danskeren Spanberg begge til kaptajner af tredje rang, og Bering blev nu udnævnt til chef for en ny stor ekspedition til Østsibirien, den mest omfattende ærgerrige ekspedition, der hidtil var planlagt.

8. januar 1733 udstedte det russiske statsråd den endelige instruks for denne ekspedition, og allerede 12. februar 1733

afrejste første hold under ledelse af danskeren Martin Spanberg fra St. Petersborg. Den 29. marts fulgte Bering ledsaget af kone og datter efter med sidste hold, og nåede Jakutsk i oktober 1733. Her lykkedes det Bering i løbet af de kommende 6 vintermåneder at etablere en egentlig logistisk base for den videre udforskning af Nordøstasien, herunder at opbygge lagerbygninger, mandskabsboliger, rebslageri, jernstøberi og flodbåde, der kunne sejle ad Lena helt til Polhavet for kortlægning af kyststrækningen østover.

I løbet af foråret 1735 ankom ikke alene Chirikov med nødvendige forsyninger og stort mandskab, men tillige begyndte medlemmer af Videnskaberne Akademi at indfinde sig med ledsagere og udstyr omfattende bibliotek, instrumenter og forsyning til særforplejning, thi slige fine folk kunne ikke leve i den østsibiriske ødemark uden for eks. specielle vine til maden. Ekspeditionsmanden Bering blev mere og mere administratoren af dette kæmpemæssige foretagende. Forholdene blev værre og værre og år efter år spildte Bering sin tid og sine kræfter på kamp mod såvel bureaukraterne som akademikerne, så det var en umådelig lettelse for Bering, da han langt om længe i vinteren 1739–40 kunne hellige sig bygning af nye ekspeditionsskibe i Okhotsk.

De to skibe, St. Peter og St. Poul (24 m lange og ca. 6,5 m brede og knap 3 m dybgående), blev søsat i juni 1740 og skulle efter planen afgå under Berings og Chirikovs kommando til Nordamerika for overvintring, hvorfor Bering sendte sin kone og datter hjem til St. Pe-

tersborg. Men atter grundet mange vanskeligheder, som for eks. forvirring i ordrerne fra St. Petersburg, nåede skibene i 1740 ikke længere end til Kamchatkas østkyst, hvor de 17. oktober fandt en glimrende naturhavn ved Avacha Zaliy, hvor de overvintrede. Her byggede Bering og hans folk en hel lille by med egen kirke, og opkaldte byen Petropavlovsk efter skibene. Petropavlovsk er i dag hovedbyen på Kamchatka med ca. 300.000 indbyggere.

Vitus Berings sidste ekspedition 1741

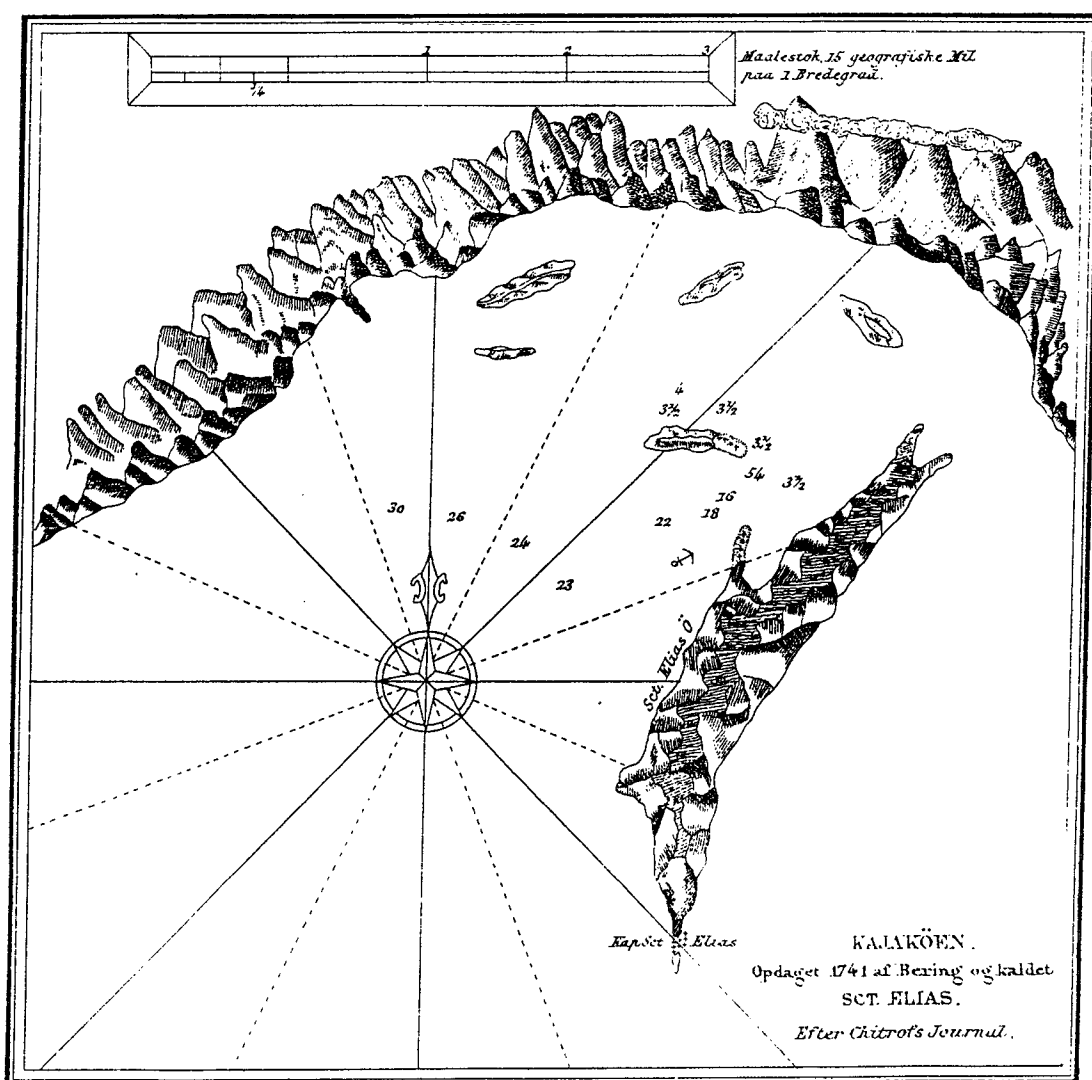
Som et led i den store østsibiriske ekspedition og efter den lange periode med belastende administrativt arbejde stak Vitus Bering – nu 60 år gammel – endelig den 13. juni 1741 til søs fra overvintringshavnen. Vitus Bering havde selv kommandoen over flagskibet St. Peter med svenskeren Sven Waxell som næstkommanderende. Skibet havde i alt 77 mand ombord, heriblandt den tyske forsker Georg Wilhelm Steller (1709–46) repæsenderende Videnskabernes Akademi. Steller var en klassisk polyhistor, der havde studeret teologi, medicin og botanik. På færdens skulle han tillige varetage hvervet som mineralog, når man nåede frem til Amerika.

Aleksej Chirikov blev udpeget til chef for St. Paul, der havde i alt 76 mand ombord. Bering, der var træt og syg, antagelig plaget af skørbug, overlod den daglige ledelse til Sven Waxell, og de to skibe fulgtes ad, indtil de under dårlige vejrforhold blev adskilt den 1. juli.

Efter i flere døgn at have søgt kontakt med St. Paul fortsatte St. Peter østover og den 27. juli observeredes endelig

land, verdens højeste kystbjergkæde med den 5.951 m høje sneklædte vulkan, som Bering navngav efter dagens helgen St. Elias. Den 31. juli ankrede skibet op ud for Mount St. Elias, der ligger ca. 600 km østsydøst for Anchorage, ved en lille ø man også kaldte for St. Elias, nu kendt under navnet Kajakøen. Mens et hold roede rundt om øen for at finde bedst egnet ankerplads, blev Steller landsat på øen sammen med det mandskab, der skulle skaffe frisk vandforsyning til skibet. På de få timer han havde til rådighed indsamlede Steller planter og viden om de naturhistoriske forhold på øen. De traditionelle konflikter mellem de ansvarlige officerer med deres nautiske og naturgeografiske baggrund og den videbegærlige biologisk orienterede videnskabsmand gav idelige konflikter mellem parterne, og var medvirkende til, at besætningen ikke fulgte Stellers råd om at spise de frisk indsamlede planter fra øen, hvilket antagelig ville have hjulpet mange af de af skørbug medtagne folk.

Grundet de alt for små madforsyninger ombord på skibet, og besætningens dårlige tilstand besluttede Bering, trods protester fra Steller, at påbegynde hjemturen allerede 1. august, skønt man endnu ikke havde skaffet tilstrækkeligt drikkevand ombord, og slet ikke udforsket området. Med den helbredsmæssigt svage besætning og med en syg, svækket leder startede nu den katastrofale hjemtur, plaget af tåge i et ukendt arkipelag. Efter 6 ugers sejlads var St. Peter blot nået til Shumaginøerne lige syd for den Aleutiske halvø, kun ca. 900 km fra Kajakøen.

Efter Lapinski's og Bering's J. K. B.

Axel E. Aamodt's Iuk. K. B.

Rektoren af W. Lynges

Kartografen W. Lynges kort over Kajakøen, gengivet i P. Lauridsens bog 1885.

Øgruppen er opkaldt efter matrosen Shumagin, der som en af de første bukkede under og blev begravet på øen. Her gik man nu igang med at skaffe frisk vandforsyning, og forståelseskløften mellem officererne og Steller fik atter uheldige følger, idet vandtankene blev fyldt med brakvand, og ingen af besætningen fulgte Stellers råd om at spise

friske grønne planter fra øen. 17. september fortsattes sejladsen vestover, snart var man plaget af storm, snart af stille vejr. I perioder drev de nærmest hjælpeløs rundt i storm, sne- eller haglbyger syd for Aleutterne, som de passede for nordgående omkring 10. november og først omkring 15. november iagttog man atter land. I magsvejr og

med fulde sejl drev skibet med dets syge og udmarvede besætning ind imod kysten uden kommando og uden nogen ved roret. Natten til den 17. november kunne man som ved et mirakel kaste anker blot 300 favne fra en strandbred på en ellers klippefyldt ø. På stranden søgte besætningen at bygge beskyttende boliger i jordhuler. Den 9. december kastede stormen St. Peter med dens resterende forsyninger af proviant, mest mel og gryn, op på stranden. Her døde Vitus Bering den 19. december 1741, 60 år gammel, træt, syg og udslidt i en primitiv træhytte.

Vitus Bering var en af Danmarks store internationalt kendte polarforskere. Hans navn lever videre printet på ethvert kort over polarområderne. Han var ikke alene en dygtig søfarer, men også en fremragende planlægger og administrator, der kunne forestå og gennemføre en så imponerende ekspeditionsaktivitet under de vilkår og på de betingelser, der var gældende i 1700-tallet. Ekspeditionerne rakte fra Østersøen til Mount St. Elias i Alaska, omkring 186° fra St. Petersburg eller mere end halvdelen af vejen rundt om jordkloden.

Af St. Peters 77 mands store besætning gik de, der overlevede vinteren, i foråret 1742 under Sven Waxells ledelse i gang med at bygge en mindre båd af vragdele fra St. Peter. Imens gennemførte Wilhelm Steller omfattende naturhistoriske studier med beskrivelse af vegetation og dyreliv. Hans videnskabelige beskrivelse af den sjældne – nu helt uddøde Søko – er således den eneste eksisterende (G. W. Steller Reise von

Kamchatka nach Amerika, St. Petersburg, 1793).

Den nybyggede båd – en eenmastet huggert, 11 m lang med en dæksbredde på 3,5 m – blev med besvær søsat den 19. august 1742, og den 23. august var man klar til afsejling, efter at have rejst et trækors på Vitus Berings grav. Den 6. september ankom båden med de 46 overlevende til Petropavlovsk på Kamchatka.

De internationale konsekvenser af Berings ekspeditioner

Først efter Vitus Berings død blev hans navn knyttet til området mellem Asien og Amerika, først af Rob. de Vaugondie på et kort fra 1774 og senere fastslået med udgivelsen af den engelske opdagelsesrejsende og forsker kaptajn James Cooks (1728–79) rejsebeskrivelser og kortet »Chart of Norton Sound and Bhering Strait made by the East Cape of Asia and the west point of America«, hvor strædet mellem Asien og Amerika er benævnt Beringsstrædet. Det sovende Hav, som Bering under ekspeditionen i 1729 havde benævnt havet syd for Beringsstrædet, har siden fået det officielle navn Bering-Havet.

Efter Berings opdagelse af Alaska begyndte horder af russiske pelsjægere og handelsmænd fra det østlige Sibirien at hjemsege Alaskas kyststrækninger og fortrænge de lokale indianer- og eskimostammer. I 1783 grundlagdes den første russiske handelsstation på Kodiakøen, og i 1804 erobrede russerne indianerbyen Sitka, som man gjorde til russisk provinshovedstad under navnet Ny Archangelsk. Efter den engelske

kaptajn James Cooks grundige kortlægning af Alaskas vestkyst steg i 1800-tallet den engelske interesse for området, og Rusland frygtede, at England ville erobre de russiske besiddelser i Nordamerika. Rusland afsluttede derfor i 1867 salg af Alaska til USA for i alt 7,2 mio. \$. Først i 1959 blev Alaska optaget som den 49. selvstændige stat i Amerikas Forenede Stater.

Vitus Bering Mindeekspedition 1991

I 1700-tallet var Alaska ukendt land, en hvid plet på landkortet, mens Sibirien i store træk var kortlagt gennem talrige ekspeditioner. Igennem vort århundrede har Sibirien været et mere eller mindre lukket land for vesten. Den nye politiske udvikling, og det øgede samarbejde mellem USSR og den øvrige verden, har også fremmet det internationale forsknings samarbejde.

Den 29. juni rejste en dansk gruppe omfattende museumsinspektør Svend Erik Albrethsen, Nationalmuseet i København, kendt bl. a. fra sine udgravninger på Svalbard af Kristian den IVs hvalfangerstation på Danskøya, samt en gruppe forskere fra Horsens Museum, der med naturlig interesse beskæftiger sig med Horsens' berømte søn Vitus Bering omfattende museumsleder Ole Schiørring, museumsinspektør Orla Madsen og arkæolog og arkitekt Søren Gottfred Petersen, alle fra Horsens Museum til Berings Ø. I Moskva mødtes gruppen med bl. a. professor Alexander Shumilov og Alexander Tenyakshev som repræsentanter for det sovjetiske videnskabernes akademi i Moskva, og rejste fra Moskva til Petropavlosk, ho-

vedstaden på Kamchatka for derfra at rejse til Berings Ø for at gennemføre arkæologiske undersøgelser.

Interkontinental trafik anno 1991

Dagligt passerer mange store rutefly i 10-12 km højde over Beringshavet. Luftrummet over de før så utilgængelige egne med deres barske arktiske vilkår gennemskæres af vigtige luftkorridorer for den internationale flytrafik. Flyene bliver stadig mere langtrækkende, og passagererne på vej til Tokyo til julefestlighederne ser antagelig frem til, at den forsinkende mellemlanding i Anchorage i fremtiden undgås, nu hvor der kan flyves nonstop. Trætte og matte efter ca. 16 timers flyvning glæder man sig til den snarlige landing.

Man opfatter en sådan interkontinental flyvning over arktiske områder som en dagligdags naturlig ting. Kun få gør sig begreb om den forskningsindsats, der er forudsætningen for nutidens rutiner. Kun få tænker på, at en pioner som Vitus Bering brugte 16 - ikke timer, men år - af sit liv på at skaffe de første kort af denne del af verden, kort der idag er en naturlig forudsætning for vort internationale samkvem.

Litteratur

- P. Lauridsen: Vitus J. Bering og De Russiske Opdagelsesrejser fra 1725-43. Gyldendalske Boghandels Forlag, København 1885.
- William Healy Dall: Review of Bering First Expeditions, 1725-30. National Geographic Magazine, Vol. 2, p. 111-169, Washington DC 1890.
- Robert Murphy: The Haunted Journey, New York 1961, på dansk Vitus Berings Opdagelsesrejser, København 1968.